

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Motivace pracovníků pomáhajících profesí k práci
v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích

Vedoucí práce: Mgr. Monika Vachová
Autor práce: Tereza Pudivítrová
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 3. ročník

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledků obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Monice Vachové, vedoucí práce, za cenné rady a připomínky, bez kterých by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji za Váš čas a trpělivost při naší spolupráci. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům z přímé péče pracujících v Hospici sv. Jana N. Neumanna, kteří si na mě našli čas ve svém nabitém programu a ochotně odpovídali na mé otázky.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. MOTIVACE	6
1.1 POJEM MOTIVACE	6
1.2 MOTIV	7
1.3. VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ MOTIVACE	8
1.4. ZDROJE MOTIVACE.....	9
1.5 PRACOVNÍ MOTIVACE.....	9
1.5.1 Práce.....	9
1.5.2 Pracovní motivace.....	10
2. SMYSL ŽIVOTA	11
2.1 VÝZNAM SMYSLU	11
2.2 SMYSLUPLNOST ŽIVOTA	12
2.3 HODNOTY	12
2.3.1. <i>Hodnoty podle Viktora E. Frankla</i>	13
2.3.2. <i>Hodnoty v sociální práci</i>	13
2.4 POSTOJE A CÍLE KE SMYSLU ŽIVOTA	14
2.4.1 <i>Postoje</i>	14
2.4.2 <i>Cíle</i>	15
3. HOSPIC.....	16
3.1. HOSPIC A HOSPICOVÁ PÉČE	16
3.2. HOSPIC SV. JANA N. NEUMANNA	17
3.3. MULTIDISCIPLINÁRNÍ TÝM	18
3.3.1 <i>Pomáhající profese</i>	19
3.3.1.1 <i>Pastorační sestry</i>	19
3.3.1.2. <i>Pracovníci v sociálních službách</i>	20
3.3.1.3. <i>Sociální pracovník</i>	20
3.3.1.4. <i>Zdravotní sestra a lékař</i>	21
4. VÝZKUM	22
4.1 METODIKA VÝZKUMU	22
4.1.1. <i>Výzkumné cíle</i>	22
4.1.2. <i>Výzkumné otázky</i>	22
4.1.3. <i>Popis metodiky výzkumu</i>	22
4.1.4. <i>Výzkumný soubor</i>	23
4.2. ANALÝZA DAT	24
4.2.1. <i>Motivace</i>	24
4.2.1.1. <i>Víra</i>	25
4.2.1.2. <i>Osobní zkušenost</i>	26
4.2.2. <i>Smysl života v hospici</i>	27
4.2.2.1. <i>Pomoc potřebným v naplňování jejich potřeb</i>	28
4.2.2.2. <i>Láska a rozdávatí radosti</i>	29
4.2.3. <i>Postoj k životu a k práci</i>	31
4.2.3.1. <i>Naplňování ze samotné práce</i>	31
4.2.3.2. <i>Změna postoje v osobním životě</i>	32
ZÁVĚR.....	35
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	37
ABSTRAKT	41
ABSTRACT.....	42

Úvod

Téma bakalářské práce, které jsem si vybrala ke zpracování, se nazývá Motivace pracovníků pomáhajících profesí k práci v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. Cílem této práce je zjistit motivy, které vedly pracovníky v přímé péči k výběru práce v tomto zařízení. Tohoto cíle dosáhnu pomocí kvalitativního výzkumu, který zpracuji na základě rozhovorů s pracovníky z přímé péče z kamenného hospice v Prachaticích.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části představuji oblasti: motivace, smysl života a hospic. První kapitola je věnována motivaci, kde představuji základní pojmy s ní spojené, včetně zdrojů motivace, které jsou dále propojené s navazující kapitolou. Mezi zdroje motivace patří nejen motivy a stimuly, ale i hodnoty, postoje a cíle. Druhá kapitola představuje smysl života, jeho význam a další pojmy, které jsem již zmínila výše a to: hodnoty, postoje a cíle. Třetí kapitola představuje hospic, hospicovou péči a multidisciplinární tým (včetně stručného představení Hospice v Prachaticích, kde probíhaly mé polostrukturované rozhovory).

Praktickou část jsem zpracovala na základě polostrukturovaných rozhovorů s jednotlivými členy multidisciplinárního týmu kamenného hospice se zaměřením na motivy, které vedly pracovníky k výběru jejich povolání, pohledy pracovníků na jejich smysl života a postoj k životu po pracovní zkušenosti v hospici. Využila jsem proto kvalitativní výzkum, metodu dotazování a techniku polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s otevřenými otázkami.

Důvodů, které mě vedly k vypracování práce s tímto zaměřením, bylo více. V prachatickém hospici se pohybuji od šestnácti let v rámci letních brigád. Postupem času jsem k hospici začala nacházet vztah a více se o zařízení zajímat. Během studia Sociální a charitativní práce jsem si při sociální práci s jednotlivcem zvolila pro praxi tento hospic. Měla jsem možnost být v přímé péči. Na základě těchto zkušeností jsem si zvolila hospicové téma. Práce v hospici je náročná, je spojována s velkým dopadem na psychiku člověka, proto jsem si zvolila pro zkoumání oblast motivy, neboť veškeré myšlenky, představy a iluze o povolání a smyslu života vychází z vnitřního přesvědčení a vlastních prožitků.

1. Motivace

V první kapitole se věnuji motivaci a motivu, které popisují převážně z psychologického hlediska. Motivace je široká oblast, ze které popisují jen to nejdůležitější pro porozumění celkové práce. Rozdělím motivy podle druhů, což mi pomůže se lépe v této oblasti zorientovat. Je nutné tyto pojmy vysvětlit, neboť provází celou práci.

1.1 Pojem motivace

Na začátku si řekneme, co to je motivace. Pojem motivace vychází z latinského slova *moveo*, *moveo*, v překladu to znamená pohybovat se, či hýbat se. Motivace je věc nehmotná to znamená, že si ji můžeme jen představovat. ¹

„Motivaci lze definovat jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivizují a organizují chování i prožívání s cílem změnit existující neuspokojivou situaci, nebo dosáhnout něčeho pozitivního.“ ²

Motivace je tedy souhrn motivů. Motivaci si lze představit pod dvěma schémata. První schéma je nedostatek, kde nejprve dojde k činnosti a následuje uspokojení nedostatku, a schéma vybití, kdy jedinec ze sebe musí něco dát, aby došlo k naplnění potřeby. ³

Motivace uvádí do pohybu lidské chování a činnosti na základě vnitřního zdroje tj. motivu. Motiv určuje směr a intenzitu podle působící síly neboli motivační dynamiky nebo podle motivační struktury osobnosti. Pod motivační dynamikou si můžeme představit sílu, která působí na naše chování. Každý jedinec má jinou sílu motivace. Příkladem: Dva jedinci nezávisle na sobě si přečtou tutéž knihu. Prvního z nich motivuje natolik, že něco ve svém životě změní, a druhý nad ní jen „mávně rukou“. Motivační struktura se rozděluje na biologické a sociální potřeby, přesněji na zájmy, hodnoty a z části i postoje. ⁴

¹ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*, Praha: Academia, 2004, ISBN 978-80-200-1499-3, s. 319.

² Tamtéž, s. 319.

³ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*, Praha: Grada, 2010, ISBN 9788024711744, s. 93.

⁴ Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie. 2. přeprac. a rozš. vyd.*, Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1428-8, s. 147.

Proces motivace probíhá ve třech rovinách najednou tzv. dimenzích. První dimenze je směr, jehož úkolem je nasměrovat jedince správným směrem. Druhá dimenze je intenzita, zde záleží na tom, kolik úsilí do toho jedinec chce dát. Třetí dimenze je stálost, která zjišťuje na kolik je jedinec vytrvalý, aby se dostal do cíle. ⁵

1.2 Motiv

„Motiv je vnitřní potřeba nebo touha - vědomá, polovědomá, nebo dokonce podvědomá - která působí na vaši vůli a nutí vás jednat tím nebo oním způsobem.“ ⁶

Motiv je základním zdrojem motivace, který určuje její směr a intenzitu. Při jakékoliv činnosti si část motivů uvědomujeme, proč jednáme, jak jednáme, tím se odhalí hlavní motivy k dané práci. Motivы také působí na naše chování a ovlivňují ho buď pozitivně, nebo negativně. Ne všechny motivы si při vykonávání práce uvědomujeme, mohou být skryté. Některé odhalíme postupem času a jiné nikoliv. Motivы jsou ovlivňovány kulturou daného jedince, ale i v kultuře se mohou lišit, záleží na tradicích, které jsou v rodině nebo působí z okolí. ⁷

Následující rozdělení motivů vychází z knihy Učebnice obecné psychologie od A. Plhákové.

Sebezáchovné motivы, ačkoliv jsou vrozené, poznáváme je až v interakci s přirozeným prostředím (rodina, kultura). Rozdělují se na motivы zajišťující přežití jedince (hlad, žízeň) a přežití druhu (sexuální a rodičovské motivы). Lidská bytost potřebuje mít zajištěnou stravu, zázemí (pocit bezpečí, místo odpočinku apod.). ⁸

Stimulační motivы se dále dělí. První je teorie optimální aktivace, která představuje vyhledávání napětí a adrenalinu v podobě různých zážitků a sportů. Druhá je potřeba proměnlivých sensorických podnětů, které značí nedostatek vnějších podmínek. Třetí je teorie protikladných procesů, která vysvětluje, že ke každému citovému prožitku se vytváří současně i protiklad. ⁹

Sociální motivы provází mezilidské vztahy. Vnější podmínky ovlivňují jejich průběh a intenzitu. Motivы se rozdělují do tří kategorií. První kategorie je potřeba úspěšného

⁵ Srov. BEDRNOVÁ E. a kol. *Manažerská psychologie a sociologie*, Praha: Management Press, 2012, ISBN 978-80-7261-239-0, s. 226.

⁶ ADAIR, J. *Efektivní motivace*, Praha: Alfa Publishing, 2004, ISBN 80-868-5100-1, s. 16.

⁷ Srov. VÝROST, J. SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*, s. 147-148.

⁸ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*, s. 330-331.

⁹ Srov. tamtéž, s. 357-361.

výkonu tzv. výkonová motivace, jejíž hlavním úkolem je úspěšnost ve zvládnání těžkých situací.¹⁰ Potřeba sdružování tzv. afiliace zahrnuje dobré vztahy nejen v pracovním kolektivu. V interakci na pracovišti dochází k ovlivňování a motivování druhých k lepšímu výkonu.¹¹ Potřebu moci si spojujeme s tím, že nadřízený má moc nad podřízenými, ale jen do jisté míry. Každý začíná od nuly a snaží se vypracovat na lepší pozici. Někteří mohou být znevýhodněni oproti jiným, ať už zdravotním postižením nebo vlivem výchovy. Jde o to, aby nebylo na potřebu moci nahlíženo jen z negativního pohledu, neboť schopní vedoucí a nadřízení jsou velmi potřební.¹²

Psychické motivy jsou individuální. Například potřeba sebeurčení, svobodná vůle a vzdor. Potřeba sebeurčení vyjadřuje spolu s vnitřní motivací něco, co jedinec nedělá pro druhého, ale jen pro sebe. O tom, zda máme nebo nemáme svobodnou vůli kolují spory. Nicméně lidé věří, že ji mají a dle toho si vše vysvětlují. Vzdor se staví vůči manipulaci tím, že svobodná vůle zůstává skrytá.¹³

1.3. Vnitřní a vnější motivace

Vnitřní a vnější motivace je jedno z rozdělení typů motivace. Toto rozdělení pohlíží na motivaci, zda jsou lidé motivováni z vlastní vnitřní pohnutky, nebo naopak přijímají úkol od zaměstnavatele a očekávají za splnění odměnu. Nejprve se zaměříme na vnitřní motivaci, která tedy pramení z našeho vnitřního přesvědčení (motivů).¹⁴ Cílem vnitřní motivace je sebevzdělávání. Příkladem může být jedinec pracující v sociální službě, který svou práci neodvádí proto, aby dostal finanční odměnu, ale protože ho daná práce s lidmi naplňuje. Sám se vzdělává různými kurzy, které mu rozšiřují obzory. Podle pana Armstronga je vnitřní motivace volnost v jednání a rozhodování při pracovní činnosti. Dále ve své knize zmiňuje pány Hackmana a Oldhama, kteří charakterizovali vnitřní motivaci k práci podle pěti kritérií: rozmanitost schopností, identita práce, významnost práce, autonomie práce a zpětná vazba. Pokud si budou tyto kritéria naplňovat sami zaměstnanci, bude jejich vnitřní motivace sílit.¹⁵

¹⁰ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*, s. 376-377.

¹¹ Srov. VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*, s. 156.

¹² Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*, s. 380-382.

¹³ Srov. tamtéž, s. 385.

¹⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, 1997, ISBN 80-200-0592-7, s. 90.

¹⁵ Srov. ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*, 13. vydání. Praha: Grada Publishing, 2015, ISBN 978-80-247-5258-7, s. 218-219.

Vnější motivace označuje prostředky, které nám pomáhají motivovat k práci ostatní jedince kolem nás. Prostředky mohou být odměny, ale i tresty. Velkou vnější motivací je zvednutí měsíční mzdy nebo různé pochvaly. Říkáme tím, že oceňujeme materiální práci druhého člověka. Patří sem i povýšení.¹⁶

1.4. Zdroje motivace

Mezi zdroje motivace patří motivy, potřeby, stimuly, hodnoty, postoje a cíle. Tato podkapitola se zabývá potřebou a stimulem, neboť motivem jsem se již zabývala a dalšími uvedenými zdroji motivace se zabývám v druhé kapitole v rámci smyslu života.

Potřeba je subjektivní pocit nedostatku něčeho, co je nezbytné pro život. Rozdělují se na dvě kategorie. První z nich jsou souhrnně označovány jako primární. Řadí se sem: biologické, fyziologické a viscerogenní, které reagují na potřeby nedostatku organismu po tělesné stránce. Druhou kategorií jsou sociální, společenské a psychogenní potřeby, které odpovídají na pocit nedostatku v rámci seberealizace, lásky a další. Ne všechny potřeby si uvědomujeme, víme, co chceme, čeho máme nedostatek, ale už nevíme odkud se ta potřeba bere.¹⁷

Stimul je na rozdíl od motivu vnější pohnutkou, která ovlivňuje naše chování a postoje. Podle pana Nakonečného se pojmy motiv a stimul používají i v podání impulsy a incentivy. Impulsy jsou vnitřní podněty, které symbolizují změnu uvnitř těla. Incentivy jsou naopak vnějšími podněty, které značí třeba povýšení, ale za cenu většího pracovního nasazení.¹⁸

1.5 Pracovní motivace

Každý z nás je vybaven souborem vnitřních motivů, které nám pomáhají zvládat těžkosti. Posouvají nás dál nejen v osobním životě, ale právě i v práci, která je/bude naší povinností. V této podkapitole se budu zabývat pracovní motivací.

1.5.1 Práce

Práce vyjadřuje nejen tělesnou, ale i duševní činnost, která směřuje k naplnění některých potřeb. Příkladem může být potřeba finančního zázemí, stravy, zábavy

¹⁶ Srov. ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*, s. 219.

¹⁷ Srov. BEDRNOVÁ, E. a kol. *Manažerská psychologie a sociologie*, s. 229-230.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 228.

a dalších.¹⁹ Nejprve práce představovala pojem spojený s těžkou dřinou především na polích, postupem času se došlo k názoru, že práce představuje vše, co je spojováno s námahou a úsilím. V dnešním světě je práce široký pojem, který se promítá snad do všech rovin lidského bytí. Každá práce má své úskalí, ačkoliv jsou lidé, které jejich práce baví a naplňuje, jiným může působit utrpení a stres. Je důležité se naučit vyvážit strasti práce něčím příjemným (př. odpočinkem).²⁰

1.5.2 Pracovní motivace

Pracovní motivace souvisí s výkonem, s pozicí na pracovišti a s náplní pracovních činností. Podle paní Bedrnové existují dva typy pracovní motivace a to:²¹

- A. motivace intrinsická - potřeba samotné činnosti, kontakt s druhými lidmi, touha po moci, seberealizace apod.
- B. motivace extrinsická - potřeba peněz, sociální kontakty, sounáležitost apod.

Intrinsická motivace funguje na principu hédonismu, aneb zvýšit pocit příjemného a snížit pocit nepříjemného. Hlavní myšlenkou je, že jedinec jedná sám za sebe a vychází ze svých vnitřních motivů. Extrinsická motivace je přesný opak, tedy vychází z vnějších stimulů.²²

Pracovní jednání představuje výkonnost spojenou s plněním zadání, ale obsahuje také vztahy na pracovišti, které si utváří jedinec sám podle svého vystupování vůči ostatním. Pomocí práce mohou lidé naplňovat své potřeby, což vyznačuje pracovní motivace, která vychází z vnitřní motivace. Jedinec je v tomto případě vybaven vnitřními motivy, ze kterých nabírá další energii, aby udržel správný směr a intenzitu ve své činnosti a zároveň ho tato činnost stále naplňovala. Motivační profil osobnosti vychází ze stálosti zaměření, který je naplňován ze samotného kontaktu s druhými lidmi na pracovišti, potřebou jistoty, potřebou sebe ocenění, potřebou bezpečí a dalšími. Důležitou roli mají i vnější stimuly, neboť utvářejí odlišný pohled na situaci. Pracovní stimuly jsou

¹⁹ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-569-1, s. 446.

²⁰ Srov. ASSLÄNDER, F. a GRÜN, A., *Pracovat jako duchovní úkol*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, ISBN 978-80-7195-368-5, s. 13-14.

²¹ Srov. BEDRNOVÁ, E. a kol. *Manažerská psychologie a sociologie*, s. 245.

²² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace chování*, 3., přeprac. vyd., Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-830-6, s. 90.

příkladem peněžní odměna, pracovní podmínky, pracovní hodnocení, sociální výhody a další.²³

2. Smysl života

Tato kapitola představuje smysl života z obecného hlediska. Vnímání smyslu života je součástí vnitřních motivů, které vedou pracovníky k výběru povolání. Dále se zaměřuji na hodnoty, postoje a cíle, dříve zmíněné zdroje motivace. Hodnoty zkoumám i z hlediska sociální práce, neboť studuji sociální práci. Smysl života jsem se rozhodla zkoumat v mé praktické části, kde se soustřeďuji na pojetí smyslu života očima zaměstnanců v přímé péči a na postoj k věcem v osobním životě po pracovní zkušenosti v hospici.

2.1 Význam smyslu

Hlavním představitelem smyslu života byl V. E. Frankl (1905-1997), jež byl český psycholog a zakladatel oboru logoterapie. V. E. Frankl byl vězněn mezi lety 1942 až 1945 v koncentračním táboře, kde získal mnohé zkušenosti, které během svého života publikoval do svých knih.²⁴ V. Frankl se již jako student na medicíně zabýval smyslem života, byl členem Spolku individuální psychologie, ze které byl pro své názory postupem času vyloučen. Později založil Akademický spolek, díky kterému měl poprvé možnost na veřejnosti přednášet o logoterapii.²⁵

Logoterapie vychází ze slova logos = smysl. Hlavní myšlenkou tohoto oboru je zaměření se na smysl lidské existence a jeho hledání. Soustřeďuje se spíše na úkoly a významy do budoucna, které pacienta teprve čekají. Pacient, který potřebuje logoterapii utíká od svého smyslu života. Pro vrácení se na cestu poznání mnohdy stačí samotné uvědomění si skutečnosti svých povinností pomocí logoterapie.²⁶

²³ Srov. ŠTIKAR, J. a kol. *Psychologie ve světě práce*, Praha: Marolinum, 2003, ISBN 80-246-0448-5, s. 106-109.

²⁴ Srov. FRANKL, V. *Lékařská péče o duši: Základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno: Cesta, 1996, ISBN 80-85319-50-0, s. 234.

²⁵ Srov. FRANKL, V. *Co v mých knihách není: autobiografie*, Brno: Cesta, 1997, ISBN 80-853-1966-7, s. 42-43, 49.

²⁶ Srov. FRANKL, V. *Člověk hledá smysl: Úvod do logoterapie*, Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994, ISBN 80-901-6014-X, s. 65.

2.2 Smysluplnost života

Smysluplnost života je určen čtyřmi dimenzemi. Následující dimenze rozdělili pánové Reker a Wong podle svého výzkumu, kterým zkoumali 38 lidí a jejich pohled na smysluplnost své existence. První dimenzí je zdroj, který byl rozdělen do šesti následujících kategorií: vztahy mezi lidmi (rodina, přátelé); tvořivost; osobní rozvoj, růst a osobní zrání (postupná nezávislost a získávání odpovědnosti za své činy); spirituální a religiózní, náboženská kategorie zdrojů (zdroje s hlubším vnímáním - morálka, životní hodnoty apod.); sociální a politické jevy; a vztahy k přírodě (jsme součástí něčeho většího). Druhá dimenze obsahuje způsoby, jak vnímáme a prožíváme smysluplnost bytí. Způsoby, jak prožíváme jsou celkem 3. První z nich je kognitivní (samotné vnímání zdroje smysluplnosti); druhý je motivační způsob tj. klade důraz na hodnoty, cíle a účel daného zdroje; třetí způsob je afektivní, aneb záleží na emocích. Třetí dimenze je širší. To znamená, že každý člověk uvádí více zdrojů smysluplnosti existence. Čtvrtou dimenzí je hloubka, která se rozděluje podle cílů na: soustředěné (jsou zaměřena na nás, na to, jak věci prožíváme), individuální (jednání jedné osoby bez ohledu na okolí) a transcendentální cíle (pomoc druhým lidem, kteří to potřebují).²⁷

2.3 Hodnoty

Pojem hodnota je obecný, používá se v mnoha oborech a liší se významem. Má práce používá pojem hodnota ve smyslu prostředku, který nás vede k něčemu, co je pro nás důležité, může se jednat o pracovní postavení nebo i férové jednání na pracovišti.²⁸

Hodnoty se od dob Aristotela a jeho čtyř hlavních ctností tj. spravedlnost, statečnost, střídmost a moudrost proměnily. Mezi objektivní hodnoty patří být svobodný, být za sebe odpovědný, hledání místa ve světě a hledání štěstí. Podle narůstajících nepokojů ve světě je nutné k hodnotám přidat ještě toleranci a solidaritu, neboť jsou též velmi důležité. Subjektivní hodnoty jsou pro každého jednotlivce odlišné, nicméně nic nemění na tom, že jsou důležité a lidem dávají smysl a potřebnou motivaci.²⁹

²⁷ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*, Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1370-5, s. 68-70.

²⁸ Srov. SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*, Brno: Barrister & Principal, 2002, ISBN 80-85947-81-1, s. 256.

²⁹ Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: napětí mezi profesním a osobním životem*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-719-5039-4, s. 116-117.

2. 3. 1. Hodnoty podle Viktora E. Frankla

V. E. Frankl rozděluje hodnoty do tří kategorií: tvůrčí, zážitkové a postojevé. Tvůrčí hodnoty nezahrnují jen vytváření něčeho nového, ale do tvůrčích hodnot se řadí i osobní angažovanost pro něco. Záleží na dovednostech a schopnostech člověka, jde i o zvládnutí různých činností (typu výchova dětí, péčování o nemocného, zajišťování rodiny apod.) Cílem je vzájemné obohacení dobrem mezi světem a jedincem.³⁰

Druhou kategorií jsou hodnoty zážitkové, mezi které se řadí city k jinému člověku, působí na emoční složku každého jedince (radost a potěšení). Bytí neztrácí smysluplnost bez zážitkových hodnot.³¹

Poslední kategorií jsou postojevé hodnoty, které vyjadřují smysluplnost našeho omezeného bytí, postoje k překážkám, které nám určuje život. Je jen na nás, zda se s nimi „popere“ nebo nikoliv. Jedná se například o statečnost v utrpení a důstojnost.

S těmito hodnotami nabývá život smysluplnost, neboť život lidské bytosti má smysl dokud dýchá tj. „in ultimus“. Pokud má jedinec vědomí nese si s ním i odpovědnost vůči hodnotám.³²

2. 3. 2. Hodnoty v sociální práci

V sociální práci je důležité vymezení hodnot, neboť tento obor se soustřeďuje na celou řadu dalších oborů (psychologie, sociologie, etika, filosofie a další). Sociální pracovník se ve své práci dostává do konfliktů, protože klientovi pomáhá a zároveň ho kontroluje. Níže uvedené hodnoty vychází z *Etického kodexu sociálního pracovníka České republiky*. V hospici jsou tyto hodnoty zastávány nejen sociálními pracovníky, ale i ostatními zaměstnanci v přímé péči.

Lidská důstojnost - každý zaměstnanec v přímé péči v hospici má ke každému pacientovi přistupovat jako k jedinečné osobě a respektovat jeho práva a potřeby.³³

Hodnota úcty se podle paní Nečasové soustřeďuje nejen na úctu k pacientovi, ale i úctu k pacientově rodině, úcta zaměstnanců mezi sebou a v neposlední řadě úcta k sobě

³⁰ Srov. LÄNGLE, A. *Smysluplně žít: aplikovaná existenciální analýza*, Brno: Cesta, 2002, ISBN 80-729-5037-1, s. 32-33.

³¹ Srov. Kupka, M. *Psychosociální aspekty paliativní péče*, Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-4650-0, s. 61.

³² Srov. FRANKL, V. *Lékařská péče o duši: Základy logoterapie a existenciální analýzy*, s. 62-63.

³³ Srov. Etický kodex sociálního pracovníka ČR [cit. 2020-03-17] dostupné na WWW: <http://www.apsscr.cz>.

samému.³⁴ **Hodnota svobody** vychází spolu s lidskou důstojností, mírem a spravedlností z Všeobecné deklarace lidských práv. Je nejpodstatnější hodnotou, neboť na základě svobody se mohou rozvíjet další hodnoty.³⁵ **Hodnota sociální spravedlnosti** souvisí s politikou, přesněji jak je lidská bytost vnímaná ve společnosti. Jejím úkolem je pomoc lidem, které jsou nějakým způsobem znevýhodněni (nemoc, finanční situace apod.), tak aby se odklonili od svého znevýhodnění a byli více samostatní.³⁶

Hodnota komplexnosti pod sebou nese bio–psycho-socio-duchovní aspekty fungování lidské bytosti, což napomáhá celkovému porozumění lidskosti. Podle Barkera lze toto vnímání přisuzovat sociálnímu fungování jedince. Hlavním úkolem je zajistit osobní pohodu.³⁷ Nejdůležitější hodnotou je **profesionalita**, neboť předchozím hodnotám předurčuje znalosti odborné, potřebné kompetence a vlastnosti k vykonávání pomáhajících profesí.³⁸

2.4 Postoje a cíle ke smyslu života

2.4.1 Postoje

Podle pana profesora Nakonečného jsou postoje a hodnoty vzájemně propojené. Jelikož náš zaujatý postoj vyjadřuje hodnocení objektu/situace. Postoj může být pozitivní (plný souhlas) či negativní (plný nesouhlas) s určitým výrokiem, což značí dva proti póly, které mohou nastat. Většina lidí není tak radikálních a spadá mezi tyto proti póly. Postoje se rozdělují na centrální (významné) a okrajové (v pozadí). Funkce postojů ukazují vztah jedince k jeho okolí, snaží se vstřípit jeho sebevědomí, oponují strachu.³⁹

Podle paní Bedrnové a kol. každý postoj obsahuje tři složky a to: poznávací, emocionální a konativní (jednat). Všechny tři vykreslují, co si jedinec v danou chvíli myslí o celé situaci/objektu. Tři základní funkce postojů uvádí v knize podle autorů (Smith, Bruner, White, 1956). První funkcí je hodnocení objektu, které nám pomáhá

³⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. *Profesní etika*. In MATOUŠEK, O. et. al. *Metody a řízení sociální práce*, 2013, citováno podle: ELIHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*, Praha: Grada, 2017, ISBN 978-80-271-0080-4, s. 43.

³⁵ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie*, 2004 citováno podle: ELIHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*, s. 43.

³⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. 2003 citováno podle ELIHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*, s. 43-44.

³⁷ Srov. BARKER, R. *The social work dictionary*, citováno podle ELIHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*, s. 44.

³⁸ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*, citováno podle ELIHOVÁ, M. *Sociální práce: Aktuální otázky*, 2011, s. 45.

³⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, 2. rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, ISBN 80-200-0628-1, s. 118-119.

prolnout negace i pozitiva a utvořit si na vzniklou situaci postoj. Druhou funkcí je sociální přizpůsobení, které nám pomáhá sblížit se s lidmi, kteří mají podobný postoj jako my vůči něčemu. Třetí funkce je externalizace, která se zabývá pouze ochranou našeho ega před negativním sebehodnocením.⁴⁰

Pracovní postoje formují stejně jako samotné postoje osobnost každého z nás, neboť vykreslují jednotlivé vztahy k lidem na pracovišti a k situacím, kterým lidé čelí v práci. Též se podílejí na spokojenosti lidí v zaměstnání. Následující rozdělení pracovních postojů vychází z knihy *Psychologie ve světě práce* od autorů Štikar a kolektiv.⁴¹

1. postoj k organizaci - to zahrnuje celou škálu věcí, které se týkají organizace př. Jak se stavíme k jednotlivým cílům organizace, postoje ke spolupráci, ke kultuře dané organizace apod.
2. postoj k nadřízeným - ovlivňuje vztahy na pracovišti i jednání s nimi, jak se nám líbí charakter pracujících
3. postoj k pracovní skupině - spolupráce s ostatními, vztahy na pracovišti apod.
4. postoj k pracovním podmínkám - jak se stavíme k vykonávané činnosti nebo k platu
5. postoj k mimo pracovním podmínkám - dojíždění do zaměstnání apod.

2.4.2 Cíle

Cíl je zaměření se na určitou výzvu či představu. Ukazuje nám, co všechno je zapotřebí učinit, abychom dosáhli naplnění oné představy. Buď si cíl plně uvědomujeme, nebo jej volíme náhodně. Cíl může být kritický, což znamená, že osoba postupuje kupředu dle svého postupu, který během cesty může upravovat.⁴²

Dosáhnutí stanoveného cíle dochází na různých principech. První je tzv. patické jednání, což značí, že jedinec nemá jasně stanovený cíl a jde si, jak se říká „rovnu za nosem“ a ono ho to jej dovede tam, kde má zrovna být. Druhý je představa cíle, buď má jedinec jasnou představu o cíli, kam se chce vypracovat nebo si cíl zvolí podle aktuálního stavu mysli. Hlavní myšlenka třetího principu je, že jedinec si jde striktně za cílem, upravuje si ho podle situací, které nastanou. Čtvrtý princip pracuje s větší celkovou

⁴⁰ Srov. SMITH, M. - BRUNER, J. S. - WHITE, R. W.: *Opinions and Personality*. New York: John Wiley 1956. Citováno podle BEDRNOVÁ, E. a kol. *Manažerská psychologie a sociologie*, Praha: Management Press, 2012, ISBN 978-80-7261-239-0, s. 125.

⁴¹ Srov. ŠTIKAR, J. a kol. *Psychologie ve světě práce*, s. 109-110.

⁴² Srov. ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*, s. 225.

propracovaností, kdy jednatel zvažuje všechny možné cesty k cíli a bere v úvahu všechny možné následky jednání a snaží se, aby se těmi následky cíl nezneškodil. Pátý princip spočívá v řízení jednání s uvědomělou motivací, což znamená, že až u toho to bodu si je člověk plně vědom, co dělá a proč to tak je. Toto probíhá ve složitosti s kritickým myšlením.⁴³

3. Hospic

V této kapitole se věnuji hospici a hospicové péči obecně, dále představuji zařízení Hospic v Prachaticích, kde probíhaly mé polostrukturované rozhovory v rámci mé praktické části. Dále se zaměřím na složení multidisciplinárního týmu v tomto hospici a stručně představím práci jednotlivých pomáhajících profesí, které jsou zastoupené v tomto zařízení.

3. 1. Hospic a hospicová péče

Hospic

*„Jde o to naplnit dny životem, nikoliv život zaplnit dny.“*⁴⁴ Tento výrok je výstižný pro představu, co je hlavní myšlenkou hospice.

Hospic patří mezi zdravotní zařízení. Vychází z významu lidské důstojnosti, toho že každý z nás je důležitý, nikdo není méněcenný, a každá bytost si zaslouží důstojnou smrt. Hospic je místem, kde se můžeme ve vši důstojnosti rozloučit s našimi nejbližšími, prožít s nimi jejich poslední chvíle života i s úsměvem na tváři. V hospici je prostor pro loučení a doprovázení blízkých.⁴⁵ Klientům je poskytována péče sociální, psychická, biologická i spirituální, vychází z jejich potřeb a pro každého je individuální. Komplexní péče je poskytována multidisciplinárním týmem.

Hospic klientovi zaručuje že:⁴⁶

1. nebude trpět nesnesitelnou bolestí
2. v posledních chvílích nezůstane osamocen
3. za každých okolností zůstane zachována jeho lidská důstojnost

⁴³ Srov. SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 236-238.

⁴⁴ SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*, 7. dopl. Vyd. Kostelní Vydří: Kamelitánské nakladatelství, 2011, ISBN 978-80-7195-580-1, s. 115.

⁴⁵ Srov. VORLÍČEK, J. a kol. *Paliativní medicína*, Praha: Grada Publishing, 2004, ISBN 80-247-0279-7, s. 511.

⁴⁶ Srov. SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*, s. 115.

Hospicová péče

Hospic poskytuje nevléčitelně nemocným pacientům paliativní péči. Hospicová péče spadá pod paliativní péči, je to jedna z jejích forem. Zatímco paliativní péči by měli být schopni vykonávat všichni zdravotníci, hospicová péče je poskytována jen v hospici u pacientů v terminální fázi života. Na což apeluje Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 O ochraně lidských práv a důstojnosti nevléčitelně nemocných a umírajících.⁴⁷ Toto doporučení zmiňuje i ohroženost práv, které plynou z důstojnosti, neboť je nedostatek zařízení s poskytnutím paliativní péče; zanedbávání potřeb klienta a to psychických, spirituálních a sociálních; neuváženost v používání léků na bolest nebo umělé prodlužování života často i bez souhlasu klienta; zanedbávání péče o blízkou rodinu a přátel klienta terminálně nemocných a umírajících a další. Zároveň klade důraz na stanovení zákonů na sociální ochranu, aby se dokázalo předejít výše zmíněným problémům.⁴⁸

Podmínky přijetí pacienta do hospice jsou následující: nemoc ohrožuje pacienta na životě, medicína již vyčerpala všechny možnosti k uzdravení pacienta a pacientovi nedostačuje nebo nemá možnost domácí péče.⁴⁹

3. 2. Hospic sv. Jana N. Neumanna

Sdružení o Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích vzniklo v roce 2000. Budovu za účelem výstavby hospice nabídla Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Neumannově ulici, za celkový pronájem hospic zaplatil 1 Kč. Hospic byl zprovozněn 1. listopadu 2005.⁵⁰

Služby, které hospic v Prachaticích poskytuje: K dispozici je 30 hospicových lůžek pro pacienty z celé České republiky, kteří splňují kritéria k přijetí, o kterých jsem psala výše v kapitole 3. 1. S pacientem tam má možnost být i rodinný příslušník, každý pokoj je vybaven přistýlkou. Zařízení hospic poskytuje i poradenství a půjčuje pomůcky lidem, kteří se o své blízké starají doma. Spolu s pobytovou službou poskytuje hospic služby odlehčovací, které mají za cíl pomoci rodinám, které se o své blízké starají doma a nemají prostor pro odpočinek. Mezi další provozované služby patří domov se zvláštním režimem

⁴⁷ Srov. MARKOVÁ, M. *Sestra a pacient v paliativní péči*, Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-3171-1, s. 20.

⁴⁸ Srov. Ochrance.cz [cit. 2020-03-15] Dostupné na WWW: < <https://www.ochrance.cz>>.

⁴⁹ Srov. HUNEŠ, R. a LUDAČKOVÁ, E. *Hospic sv. Jana N. Neumanna o.p.s.: hospic - nevšední svět medicíny*, Prachatice: [Hospic sv. Jana N. Neumanna], 2015, ISBN 978-80-904587-6-5.

⁵⁰ Srov. Hospicpt.cz [cit. 2020-03-10] Dostupné na: <https://www.hospicpt.cz>

Domov Matky Vojtěchy v Prachaticích. Domácí hospice, a to přesněji Domácí hospic sv. Veroniky v Českých Budějovicích, Domácí hospic sv. Markéty ve Strakonících.⁵¹ A nově od roku 2019 Domácí hospic sv. Jakuba v Prachaticích. Poslední službou je vzdělávací institut, který má za cíl vzdělávat odborníky i laiky v oblasti péče o umírajícího nebo závažně nemocného pacienta.

3. 3. Multidisciplinární tým

„Základní jednotkou pro poskytování paliativní péče je multidisciplinární tým. Tvoří ho řada různých profesí, které se vzájemně setkávají, diskutují, jak nejučinněji individuálně řešit problémy nemocného.“⁵² Složení multidisciplinárního týmu (dále jen již MT) se liší zařízením. Klasické složení je tvořeno lékaři s různými specializacemi, zdravotními sestrami, sociálním pracovníkem, rehabilitačním pracovníkem, psychologem, nutričním odborníkem, duchovním pracovníkem a dalšími.⁵³ Složení v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích je následující: lékaři, zdravotní sestry, sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, pastorační asistentky. Z toho to poznatku vychází má praktická část, kdy jsem s jednotlivými zástupci pomáhajících profesí udělala rozhovor, kde jsem zkoumala jejich motivaci k výběru práce a další. Krom toho se do MT zařazují i dobrovolníci a rodinní příslušníci. Dobrovolnická činnost je sepsaná podle zákona Sb. O dobrovolnické službě 198/2002, který je v platnosti od ledna 2003.

Význam MT spočívá v komplexnosti znalostí a dovedností. Zajišťuje pacientovi všechny čtyři oblasti jeho potřeb (biologické, psychologické, sociální a spirituální). Základem je dobrá spolupráce a komunikace, která musí být efektivní v zájmu společného cíle, tým by měl držet pospolu.⁵⁴ Komunikace v MT má mnoho podob, důležité je, že do písemné formy zasahují krom profesionálů i rodinní příslušníci, neboť znají pacientovy záliby a ví, co jej naplňuje. V hospici se usiluje o rodinné prostředí, proto jsou tyto informace velmi cenné. Schůzky MT jsou pravidelné, bývají každý týden, kdy se sejde personál z přímé péče a diskutuje o zdravotním a psychickém stavu pacientů v zařízení.⁵⁵

⁵¹ Srov. HUNEŠ, R. a LUDAČKOVÁ, E. *Hospic sv. Jana N. Neumanna o.p.s.: hospic - nevšední svět medicíny*, 2015.

⁵² VORLÍČEK, J., ADAM, Z. a kol. *Paliativní medicína*, s. 27.

⁵³ Srov. MARKOVÁ, M. *Sestra a pacient v paliativní péči*, s. 35.

⁵⁴ Srov. PLEVOVÁ, I. a kol. *Management v ošetrovatelství*, Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-3871-0, s. 81-82.

⁵⁵ Srov. MARKOVÁ, M. *Sestra a pacient v paliativní péči.*, s. 36.

Potřeby biologické zajišťují především ošetřovatelé. Potřeby psychologické respektují všichni zaměstnanci v přímé péči, co s pacientem přijdou do kontaktu. Jde o respektování jeho lidské důstojnosti, potřebu komunikace, která pod sebou nese i mimiku, pohyby, gesta a postoje. O potřebu sociální se starají návštěvy, nicméně pacient má právo si korigovat veškeré jeho návštěvy a pokud si nepřeje návštěvu, měli bychom to respektovat. Potřeby spirituální zajišťují pastorační asistenti, do nedávna se opomíjely, neboť byly spojovány pouze s věřícími lidmi. Opak je pravdou. Spirituální potřeby vyhledávají i nevěřící, neboť pátrají po smyslu jejich utrpení a chtějí znát odpovědi a také směřují k usmíření a rozloučení se se všemi v dobrém.⁵⁶

3.3.1 Pomáhající profese

3.3.1.1 Pastorační sestry

Duchovní péče v zařízení hospic není určena jen věřícím, je poskytnuta všem, kdo o ni požádá. Jejím hlavním cílem je uspokojovat duchovní potřeby pacienta, proto je do značné míry nezastupitelná. V hospicovém prostředí je poskytována umírajícím pacientům, kterým je poskytována svátost (poslední požehnání knězem), ale i samotné doprovázení na poslední cestě. Pacientům je poskytován duchovní rozhovor, který by měl být přizpůsoben po jazykové stránce i svou délkou věku a zdravotnímu stavu pacienta. Do rozhovoru vstupuje dobrovolně, není k ničemu nucen, pacient by měl mít prostor k vyjádření svých pocitů a kladení otázek. Otázky jsou v duchu hledání smyslu života, hledání smyslu v utrpení.⁵⁷ Pacienti v hospici musí přijmout několik skutečností, se kterými jim pastorační asistent pomáhá. Mezi ně patří uvědomění si potřeby pomoc, hledání smyslu blízko smrti, přijmout skutečnost, že minulost nezmění (úspěchy, neúspěchy, lhaní) naučit se odpouštět a další. Duchovní potřeby v rámci paliativní péče jsou: vztah k bohu, naděje (pacient si připadá stále potřebný, okolí na něj nezanevřelo), lidská důstojnost (projevování sebeúcty ke všem pacientům), potřeba lásky, svobody apod.⁵⁸

⁵⁶ Srov. SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4107-9, s. 21-23.

⁵⁷ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, Praha: Triton, 2003, ISBN 80-725-4329-6, s. 150-153.

⁵⁸ Srov. PLEVOVÁ, I. a kol. *Ošetřovatelství II.*, Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3558-0, s. 121.

3.3.1.2. Pracovníci v sociálních službách

V hospici pracuje pracovník v sociálních službách s označením ošetřovatel, vykonávající zdravotní péči. Ošetřovatelé se u pacientů starají o potřeby fyziologické. Mezi fyziologické potřeby patří péče o pokožku; předcházení proleženinám polohováním; nutriční péče (příjem potravy); péče o vyprazdňování, pitný režim, dýchací cesty a péče o dutinu ústní.⁵⁹

Podle §116 zákona Sb. 108/2006 o sociálních službách - pracovník v sociálních službách je tedy v přímé péči s pacienty v pobytové službě. Mezi hlavní úkoly patří pomoci pacientům se základními denními činnostmi, tj. pomoc při osobní hygieně, pomoc s oblékáním, pomoc se sociálním začleněním a mnoho dalšího. Pracovník v sociálních službách, aby mohl vykonávat tuto profesi musí mít střední vzdělání a absolvovat kvalifikační kurz.⁶⁰

3.3.1.3. Sociální pracovník

Sociální pracovník se v hospici pohybuje v oblasti sociální péče o pacienta a jeho rodinu. Mezi úkoly sociálního pracovníka v hospici patří podávání informací pacientům a jejich nejbližším i za účelem předcházet strachu. To vyžaduje u sociálního pracovníka znalosti a dovednosti ve finančních a právních oblastech sociálního pracovníka s cílem hledat pomoc pro pacientovu rodinu. Příkladem může být příspěvek na péči, který přispívá na pobyt pacienta v zařízení. Mezi další schopnosti sociálního pracovníka patří komunikace, umět správně navázat hovor s pacientem a jeho rodinou, být citlivý a empatický. Sociální pracovník pomáhá rodině s využitím jejich nasbíraných zkušeností a dovedností. A zároveň jim poskytuje informace pro doprovázení nejbližších a pomáhá je odkazovat na služby, které rodina potřebuje. Následně pomáhá rodině v období truchlení, kdy rozebírají proces umírání, šetrně. Důležité je, aby rodina věděla, že na truchlení není sama.⁶¹

⁵⁹ Srov. PLEVOVÁ, I. a kol. *Ošetřovatelství II.*, s. 111-112.

⁶⁰ Srov. §116 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění platném k 15.3.2020. Dostupné na WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz>>.

⁶¹ Srov. STUDENT, J. a kol. *Sociální práce v hospici a paliativní péče*, Jinočany, 2006, ISBN 80-7319-059-1, s. 108.

3.3.1.4. Zdravotní sestra a lékař

Zdravotní sestry a lékaři zastupují v zařízení zdravotní péči, stejně jako pracovníci v sociálních službách. Povolání zdravotní sestry má nezastupitelnou roli v péči o pacienta. Vykonává mnoho činností, a tím vzniklé problémy musí adekvátně a pohotově vyřešit. Příkladem je zvládání bolesti u pacientů. Ke činnostem patří: podávání léků proti bolesti; mluvení s pacienty o bolesti; důležité je zapojení pacienta do péče; být pacientovi na blízku při bolestech, pokud o to požádá; respektování rituálů pacienta, vždy musí být na prvním místě pacient a jeho potřeby. Sestry by měly zajistit dostatečný kontakt s jeho nejbližšími, pokud o to pacient stojí. U zdravotních sester, lékařů i ošetřovatelů je důležité porozumět pacientovi nejen verbálně, ale i neverbálně, neboť mimikou a gestikulací mohou značit bolest, kterou pacient neumí vyjádřit slovy.⁶²

Lékaři zastupují roli nejvyšší v oblasti zdravotní péče. Pacient žádá lékaře v případech, kdy se chce poradit, co dál. V hospici kontroluje diagnostiku pacientů a předepisuje další postup, podle kterého se zdravotní sestry řídí.⁶³ Vztah lékaře k pacientovi je odpovědný a svědomitý, lékař nic nezanedbává. Respektuje pacienta jako sobě rovného, neboť má stejná práva jako kdokoliv jiný, dává mu dostatek prostoru k vyjádření jeho potřeb.⁶⁴

⁶² Srov. PLEVOVÁ, I. a kol. *Ošetřovatelství II.*, s. 115.

⁶³ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci*, Praha: Grada, 2002, ISBN 80-247-0179-0, s. 63-64.

⁶⁴ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*, 3. rozš. vyd. Praha: Galén, 2002, ISBN 80-726-2132-7, s. 80-81.

4. Výzkum

Pro praktickou část mé práce jsem si zvolila formu kvalitativního výzkumu, který jsem vyhodnotila pro mé zkoumání užitečnější než výzkum kvantitativní. Vzhledem k tomu, že jsem si vybrala 5 informantů, zástupců pomáhajících profesí v Hospici sv. Jana N. Neumanna, jsem si zvolila metodu strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Kapitola výzkum je stěžejní kapitolou, neboť zde odpovídám na cíl mé celkové práce.

4. 1 Metodika výzkumu

4. 1. 1. Výzkumné cíle

Cílem mého výzkumu je zjistit motivy, které vedly pracovníky v pomáhajících profesích k výběru práce s umírajícími lidmi v zařízení Hospic sv. Jana N. Neumanna.

Cíl 1: Zjistit jaké motivy vedly pracovníky pomáhajících profesí k práci s umírajícími lidmi.

Cíl 2: Zjistit v čem vidí smysl života a zda jejich představa je naplňována prací v zařízení.

Cíl 3: Zjistit jakým způsobem práce v hospici ovlivnila postoj zaměstnanců k životu.

4. 1. 2. Výzkumné otázky

Výzkumné otázky vychází z teoretické části a jsou následující:

VO1: Co vás motivovalo k výběru práce s umírajícími lidmi.

VO2: V čem spatřujete smysl života?

VO3: Jak vnímáte, že tato práce naplňuje váš smysl života?

VO4: Jak práce v hospici ovlivňuje váš postoj k životu?

4. 1. 3. Popis metodiky výzkumu

V bakalářské práci byl použit princip kvalitativního výzkumu s menším počtem informantů. Aplikovala jsem techniku strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Účastníky tvoří zaměstnanci, respektive zastoupené profese z multidisciplinárního týmu, kteří jsou v přímé péči v zařízení Hospic. sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. Hovořila jsem se sociální pracovnící, zdravotní sestrou, lékařem, pracovníkem v sociálních službách a pastorační asistentkou.

Hendl uvádí klady kvalitativního výzkumu a to: získávání podrobného popisu a vzhledu při zkoumání jednotlivce či skupiny, reaguje dobře na přítomnost, podmínky apod. V kvalitativním výzkumu výzkumník stanoví výzkumné téma a zvolí si výzkumné otázky. Otázky se mohou v průběhu rozhovoru přeformulovat, nebo lze zařadit doplňující otázku podle odpovědi informanta.⁶⁵

Výzkumné otázky se skládaly ze čtyř oblastí a vycházeli z názvu a obsahu práce. První otázka zjišťovala motivy, proč si zaměstnanci v přímé péči zvolili právě práci s umírajícími lidmi. Druhá otázka zkoumala: v čem zaměstnanci v přímé péči vidí smysl života. Třetí otázka se věnovala tomu, jak jejich vykonávaná práce naplňuje jejich smysl života. Čtvrtá otázka zkoumala jejich postoje k životu.

Rozhovory mi byly poskytnuty v únoru v roce 2020. Termíny setkání byly předem dohodnuty ústní formou po osobním setkání v tomto zařízení. Místem, kde proběhly všechny rozhovory s jednotlivými členy multidisciplinárního týmu byl prachatický Hospic sv. Jana N. Neumanna. Informanti byli předem seznámeni s okruhy otázek. Informanti byli seznámeni s okruhy, cílem práce a metodikou před jednotlivými rozhovory. Průměrná délka rozhovorů byla 20 minut. Rozhovory byly nahrávány na diktafon se souhlasy zaměstnanců a následně doslovně přepsané, aby bylo možné dále zpracovávat a vyhodnocovat data.

Zpracovávání strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami jsem začala doslovným přepisem rozhovorů. Zpracované údaje jsem následně analyzovala metodou otevřeného kódování. Otevřené kódování spočívá ve čtení přepsaných rozhovorů a hledání důležitých témat v podobě výstižných slov a slovních spojení, ze kterých se utváří základní kategorie tak, abychom zároveň odpovídali na výzkumné otázky, které byly stanovené výzkumníkem na začátku výzkumu.⁶⁶ Následující zpracování kategorií jsem rozdělila podle okruhů: motivace, smysl života a postoj k životu. Podle těchto okruhů otázek byly rozděleny vzniklé kategorie a následně vypracované.

4. 1. 4. Výzkumný soubor

Výzkum jsem zaměřila na jednotlivé pomáhající profese multidisciplinárního týmu, které jsou zastoupené v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. Každá pomáhající

⁶⁵ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7040-2, s. 50, 52.

⁶⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 2005, s. 247.

profese je zastoupená jedním informantem. Jednalo se o nenáhodný výběr pracovníků. Pracovníky jednotlivých profesí spojuje to, že všichni pracují v Hospici sv. Jana N. Neumanna od samotného počátku tj. 15 let. První informantkou byla pastorační asistentka, která je členkou Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského se sídlem v Praze. Druhou informantkou byla pracovnice v sociálních službách. Třetí informantkou byla sociální pracovnice, která je v zařízení jediná této funkce pro pobytovou službu. Čtvrtou informantkou byla zdravotní sestra. Pátým informantem byl lékař.

4. 2. Analýza dat

K vyhodnocení výzkumných dat jsem využila metodu otevřeného kódování, které spočívá ve vyhledávání hlavních témat tzv. kategorií. Zkoumala jsem z čeho vycházely motivy pomáhajících pracovníků k výběru práce s umírajícími lidmi, jak se pracovníci pomáhajících profesí dívají na smysl života. Zda jejich představy o smyslu života zařízení hospic naplňuje. A jaký je postoj k životu, zda se po zkušenosti s prací v hospici změnil.

4. 2. 1. Motivace

Tabulka č. 1

Název kategorie	Četnost
Víra (křesťanské hodnoty)	4
Osobní zkušenost + stáže/praxe	4
Rodinný vzor	1
Kolektiv	2
Přístup k pacientům	2
Důstojnost	1
Zvnějšku (oslovení, inzerát)	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Komentář:

Tabulka č. 1 ukazuje četnost jednotlivých kategorií, které vyplynuly z přeepsaných rozhovorů. Největší roli hraje víra a osobní zkušenost, tyto dvě kategorie dále

rozpracovávám podrobněji níže. Další kategorie je kolektiv a přístup k pacientům, které měly četnost 2 osoby. Kategorie o přístupu k pacientům vychází především ze srovnávání hospice s domovem pro seniory. Dvě informantky uvádí, že v hospici je lepší individuální přístup k pacientům nežli právě v domově pro seniory. Slovy ošetřovatelky: „*Těšila jsem se, že hospic bude uvolněnější, že bude poskytován individuální přístup k těm lidem.*” Mezi další motivy patřil rodinný vzor, který uvedla sociální pracovníce, která v její původní rodině zažila pomoc mezi všemi členy rodiny, a to ji nasměrovalo. Lékař měl motiv zvnějšku, přečetl inzerát hospice, že shání lékaře. A zareagoval na něj.

4. 2. 1. 1. Víra

Odpovědi informantů:

Pastorační asistentka: „*Vyšli jsme od Boha a k Bohu se vracíme. Všichni jsme dostali nějaký úkol, který zde na zemi máme splnit, abychom na věčnost „nepřišli s prázdnou.*”

Pracovnice v sociálních službách: „*A taky skutečnost, že jsem věděla, že se kolem hospice točí lidé, které jsem znala z kostela, že to byli věřící lidé a zároveň jsem je znala a nebyli pro mě cizí.*”

Sociální pracovníce: „*A potom, co mě k tomu ještě vedlo, že jsem chtěla pracovat ve věřícím kolektivu, nebo v zařízení, kde se ctí i křesťanské hodnoty.*”

Zdravotní sestra: „*Jak jsem měla možnost se setkávat s lidmi, kteří na mě dýchali lásku a nebyla jen lidská, ale spíše nadlidská. Lidi, kteří žili z té víry a viděla jsem na nich silnou motivaci, že mají nějaký silný zdroj, který když prožívají nějaké utrpení/bolest, že to dokáží přetavit do něčeho pozitivního. (...) V osobním životě je to ta rodina, kde já čerpám další sílu, dále hodně čerpám z víry.*”

Komentář:

V hospici je duchovní péče poskytnuta všem, kdo o ni požádají bez ohledu na to, zda v boha věří či nikoliv. Většinou je s tím spojené usmíření s rodinou, pokud jsou zde nějaké vyhocené vztahy, nebo smíření se s „osudem” a se svým životem, jako takovým.

Z odpovědi pastorační asistentky je jisté, že víra má velký význam v jejím životě. Sama vypověděla, že pokud k práci v hospici člověk není předurčen, dlouho v zařízení nevydrží. Povídala mi o pacientech, jak reagují na její duchovní péči. Věřící lidé jsou většinou protivní, na rozdíl od ostatních, kteří jsou příjemnější a pokornější. K jejímu

úkolu patří, krom samotné víry, ze které vše její konání vychází, tak i pomoc potřebným a rozdávaní radosti. Neboť se s jejím úkolem pojí víra, tak má možnost pomoci pacientům v usmíření se s rodinou a zároveň se smířit i se samotnou smrtí.

U pracovnice v sociálních službách při výběru zařízení hospic hrála víra velkou roli tím, že kolektiv v hospici znala především z kostela a věděla, že bude skvělý. Je vidět, že věřící lidi má ve spojení s laskavostí, alespoň její očekávání taková byla.

Sociální pracovnice se vyjadřuje v tom smyslu, že víra pro ni hraje roli i v samotném kolektivu, kde se na ní nezapomíná a je součástí tohoto zařízení. A kladně hodnotí i prostor pro samotnou víru, který je jí dán. Hovoří o tom slovy: *„A líbí se mi, že jako zaměstnanci máme možnost přístup do kaple, kde se každé ráno máme možnost pomodlit za pacienty a poděkovat za celkový chod zařízení.“*

Povídání zdravotní sestry ohledně víry se vymežila na dvě konkrétní období jejího života. Do začátku střední školy nebyla věřící, teprve po revoluci konvertovala k víře. Její hodnoty a pohled na svět se začaly proměňovat, a tím i pohled na smysl života. Sama říká, že víra je jedním ze základních zdrojů její síly.

4. 2. 1. 2. Osobní zkušenost

Odpovědi informantů:

Pracovnice v sociálních službách: *„A měla jsem zkušenost se svým dědečkem, když nám umíral doma. Tak jsem si taky říkala, že to bude jako doma.“*

Sociální pracovnice: *„Život v původní rodině, protože jsem vyrůstala ve více generační rodině to znamená, že jsme žili s babičkou a s dědou, že jsem tam viděla to stáří a konec života.“*

Zdravotní sestra: *„Postupem času, díky stáží v Hospici Anežky České v Červeném Kostelci a v Hospici sv. Štěpána v Litoměřicích jsem se do toho začala dostávat. Zjišťovala jsem pomocí rozhovorů se zdravotními sestrami, které tam byli, jak ta práce v hospici vypadá a začala jsem k tomu nacházet vztah. (...) Podle mého si myslím, že hodně zdejších zaměstnanců, je zde, protože si v životě prošli už nějakou bolestí, museli se rozloučit s blízkým člověkem.“*

Lékař: „*Když jsem pracoval v nemocnici i jako přednosta chirurgického oddělení, tak jsem se také, ne tak často, setkával se smrtí a poznal jsem, že smrt do našeho života patří, tedy jsem se tohoto v hospici neobával.*”

Komentář:

První informantkou byla pracovnice v sociálních službách, která měla stejně nemocného dědečka. Oslovilo ji, že v hospici má každý pacient svůj vlastní pokoj, kde s ním může být i rodinný příslušník a není zde zakázán přístup ani dětem.

Druhou informantku, sociální pracovníci, ovlivnil výběr její práce život v její původní rodině, o které vypověděla, že byla vícegenerační. Jedna babička zemřela sama v nemocnici, nikdo ji nedoprovázel. Další prarodiče zemřeli doma, kde se o ně starala celá rodina, a to ji dávalo ty prvotní impulzy rozhodnout se pro práci v hospici.

Třetí a zároveň poslední informantkou s motivem osobní zkušenost byla zdravotní sestra (dále jen již ZS). Její výpověď sděluje obecně, co si myslí o zaměstnancích, proč pracují právě v hospici. U ZS to není žádná výjimka, též ji téma hospice oslovilo z důvodu její osobní zkušenosti, chtěla pomoci lidem, kteří na tom byli podobně jako ona. Jejími slovy: „*Že jsme byli v podobné situaci, jako jsou tady naši pozůstalí, řešili jsme doma to, co řeší rodiny tady. Že můžu obrazně vrátit péči dědečkovi, kterému jsem nemohla pomoci, když umíral.*” Též zpočátku, když zjišťovala, co je hospic, jezdila na stáže do hospiců v Červeném Kostelci a v Litoměřicích, a postupně si začala k hospici vytvářet vztah.

4. 2. 2. Smysl života v hospici

Tabulka č. 2

Název kategorie	Četnost
Pomoc potřebným v naplňování jejich potřeb	4
Láska a rozdávaní radosti	4
Vysněné povolání	1
Klidné rodinné zázemí	2
Práce jako poslání	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Komentář:

Kategorie následující podkapitoly vychází z otázky po smyslu života, v čem pracovníci pomáhajících profesí vidí samotný smysl života. Obsahuje i jak jejich představy o smyslu života naplňuje práce v hospici. Nejčtenějšími kategoriemi byly: Pomoc potřebným v naplňování jejich potřeb; Láska a rozdávání radosti, ke kterém se vrátím podrobněji v dalších podkapitolách. Kategorie vysněné povolání má četnost jedna a tím je lékař, který vypověděl, že jeho snem z dětství bylo stát se chirurgem, a to si splnil. V současnosti, již jako lékař v důchodu, pomáhá touto profesí v hospici pacientům od bolesti nejen fyzické. Kategorii klidné rodinné zázemí zmínily dvě informantky, které potvrdily, že kdyby neměly doma klidné zázemí a rodinu, která je podporuje v tom, co dělají, nemohly by tuto práci vykonávat.

4. 2. 2. 1. Pomoc potřebným v naplňování jejich potřeb

Odpovědi informantů:

Pastorační asistentka: „*Služba těm nejpotřebnějším je hlavní priorita našeho zasvěceného života. Proto být nablízku nevyléčitelně nemocným a umírajícím a starat se také o jejich duchovní potřeby, spatřuji jako nejpodstatnější.*”

Pracovnice v sociálních službách: „*Smysl života vidím v pomoci druhým lidem. Každý pacient tady nás potřebuje a já vidím smysl v tom jim pomoc naplnit jejich potřeby.*”

Sociální pracovnice: „*Podle mě smyslem života je být tu pro druhé lidi, myslím, že by to mělo být smyslem každého člověka na zemi.*”

Zdravotní sestra: „*Během střední školy jsem si srovnávala v hlavě smysl života a došla jsem k závěru, že jsem tady protože mě tu někdo chtěl, dostala jsem takové rodiče, takové nadání a takovou práci, abych měla možnost předávat to dobré, co jsem dostala. Dále lidem, kteří prožívají něco těžkého, mohu pomoci ulehčit jejich trápení.*”

Komentář:

Podle pastorační asistentky je jejím hlavním úkolem a smyslem života pomáhat těm lidem, kteří její práci potřebují nejvíce. Lidé se k bohu obrací většinou před koncem svého života, snaží se urovnat všechny vztahy, na kterých jim záleží a prosí boha o odpuštění. Před smrtí podle jejích slov: „*V této fázi dochází k častým usmířením a přijetím, kdy my*

stojíme jako svědci a radujeme se s úlevou, že se otevřelo staré zranění a dosáhlo se horizontu odpuštění a smíření, zmizí strach, přijde do utrpení světlo a vzduch.” U pastorační asistentky dochází k propojení více kategorií, aby došlo k naplnění jejího smyslu života propojuje kategorii víry, pomoci potřebným a zároveň i lásku k bližnímu a rozdávat radosti - tím vším naplňuje svůj smysl života.

Pracovnice v sociálních službách vidí smysl života také v pomoci potřebným. A zmiňuje, že každý z nás by měl vidět a vnímat, když někdo potřebuje pomoc s něčím, na co sám už nestačí. Nestačí jen vidět, ale i mu pomoci. Pracovníci její práce naplňuje. Její spokojenost vychází z pomoci naplňovat potřeby pacienta. Když v hospici začínala, nebylo tam klientů mnoho, nicméně si s nimi mohli alespoň vytvořit bližší vztah. Jejími slovy k tomuto: *„I když ten začátek byl těžký, těch pacientů nebylo tolik, ale o to víc jsme si s nimi udělali ten kontakt. První lidi úplně hltali, že jsme se jim mohli věnovat úplně naplno.”* S klienty i jejich rodinnými příslušníky si byli bližší a celkový dojem z toho kontaktu má víc než dobrý.

Odpověď sociální pracovnice byla v podstatě stejná jako pracovnice v sociálních službách. Hlavní myšlenka je v tom, vidět tu potřebu toho klienta a umět mu správně pomoci naplnit jeho potřeby.

Zdravotní sestra a její povídání vypovídá o proměně představy o smyslu života. A její finální představa spočívá v tom, že je na Zemi, protože ji tu Bůh chtěl a dal ji potřebné schopnosti, znalosti a povolání, aby mohla své poslání naplnit.

4. 2. 2. 2. Láska a rozdávat radosti

Odpovědi respondentů:

Pastorační asistentka: *„Proto, že zažívám takové zázraky z přístupu lásky k člověku, vidím, že i práce u těchto lidí upřednostňuje hodnoty mého života a sama mám velkou radost z každého, koho jsem mohla utěšit v jeho zoufalém stavu. Úsměv je nejkrásnější odměnou.”*

Pracovnice v sociálních službách: *„Říkala jsem si, že můžeme těm lidem v poslední fázi života udělat hezké prostředí, ne ten befel, co byl v domově pro seniory.”*

Sociální pracovnice: *„Pak mě ještě napadá, že ačkoliv nemám tolik času na jednotlivé pacienty, jsem ve styku hlavně s jejich rodinami a nejbližšími lidmi. A ti po úmrtí blízkého zažívají těžké časy a já jsem tu od toho, abych jim je pomohla lépe překonat.”*

Lékař: *„Během práce v hospici jsem si stále více a více uvědomoval, že těmto pacientům pomůžu vlídným slovem, pohlazením, popovídáním si s nimi, pokud to jejich stav dovolí.“*

Komentář:

Pastorační asistentka (dále jen již PA) v hospici pracuje od začátku, co byl zprovozněn. Chtěla trpícím lidem předat hezká slova od Boha, který tu pro ně vždy byl, je a bude. Předat jeho lásku všem, kdo o duchovní péči požádá, bez výjimky. PA mluví o paliativní péči, která je pro pacienty cenou útěchy, neboť jim pomáhá odlehčit od bolesti, a tudíž jim dává prostor myslet i na jiné věci a radovat se z maličností. Provázanost kategorie láska a rozdávání radosti s kategorií víry a pomoci potřebným je důležitá. Jedna bez druhé sice může fungovat, ale dohromady tvoří daleko větší prohloubení a pochopení na všech rovinách.

Pracovnice v sociálních službách zmiňuje svou dřívější práci a porovnává s ní hospic, protože myšlenka hospice ji zaujala. V hospici má každý pacient svůj klid a není vše striktně dané, ale vše se přizpůsobuje jednotlivým pacientům, tak aby oni byli spokojeni a do ničeho nebyli nuceni. Hospic daleko více respektuje lidskou důstojnost každého jedince a bere ohled na jednotlivé potřeby pacienta mnohem více než jiná zařízení. Pracovnice říká, že je v zařízení pro tyto lidi a nezáleží jí tolik na kolektivu, se kterým pracuje. Slovy: *„I přesto se občas najde někdo, kdo ti neseďne. Ale ty si řekneš, že tady jsem pro ty lidi. Já to mám tak, že si to nemusím říkat, já to vím, já otevřu ty dveře a vím, že tady jsem správně. To mě na tom pořád hodně baví.“*

Sociální pracovnice je v kontaktu více s rodinami než se samotným pacientem. Je ráda, že může pomáhat i samotným rodinám, které prochází těžkým obdobím. Sami se občas potřebují jen vypovídat nebo zavzpomínat, od toho jsou pořádána vzpomínková setkání několikrát do roka, kde se sejdou rodiny zesnulých pacientů a společně vzpomínají, jaké to bylo krásné, když tu s nimi ještě jejich milovaný člen rodiny byl, vzpomínají na společné chvíle, na vtipné momenty, kromě rodin se toho zúčastní i zaměstnanci z přímé péče a mohou setkání obohatit o své příběhy s tím daným pacientem.

Lékař si až během praxe v hospici začal uvědomovat, že každý malý čin se počítá, například i jen prohození několika upřímných slov s nemocným, které ho zahřejí u srdce. V hospici je čas a prostor na častou komunikaci s pacienty a lékař sám říká, že je rád, že

zde může ještě využít své komunikační schopnosti. Zároveň se mu líbí, že není ve stresu, že něco nestíhá. Celkově je to prostředí uvolněnější a klidnější, tady už není kam spěchat.

4. 2. 3. Postoj k životu a k práci

Tabulka č. 3

Název kategorie	Četnost
Naplňování ze samotné práce	4
Změna postoje v osobním životě	3
Přizpůsobení osobního života práci	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Komentář:

V tabulce č. 3 je nejčetnější kategorie „Naplňování ze samotné práce“, ke které se vyjádřili 4 informanti. Druhá nejčetnější byla kategorie „Změna postoje v osobním životě“, obsahuje uvědomění si, co je pro život důležité. Poslední kategorie v tabulce je „Přizpůsobení osobního života práci“, kdy jedna informantka vypověděla, že na základě směnného provozu se celá rodina a chod domácnosti přizpůsobil její práci.

4. 2. 3. 1. Naplňování ze samotné práce

Odpovědi informantů:

Pastorační asistentka: *„Naplňuje mě radostí, když si mohu povyprávět s nemocnými o jejich obtížích a mohu sdílet jejich bolest v nemoci. (...) V každém z nás je bůh. Proto se snažíme o spravedlivý život a kvalitní služby potřebným, protože v nich vidíme trpícího Krista.“*

Pracovnice v sociálních službách: *„Hned od začátku mě práce naplnila, neboť splnila všechna má očekávání. Každý ten člověk měl svůj pokoj, kde s ním může být rodinný příslušník. (...) Tak to já zas musím říct, že se sem pořád těším, i po těch 15 letech.“*

Zdravotní sestra: *„Určitě mě naplňuje, že můžu pracovat s výborným kolektivem děvčat, každá z nich je velmi ryzí. (...) To myslím, že naplňuje každou z nás, když vím, že se na ně můžu spolehnout. Je to svým způsobem pevná sociální síť. A určitě i ta služba těm potřebným, to jsem asi měla říct na prvním místě.“*

Lékař: „*A pak si člověk řekne, že láska a krásný vztah k blízkému je daleko krásnější než plné konto peněz. A jsem rád, že dojedu domů a ráno opět pojedu do hospice a budu se snažit být pro naše pacienty prospěšný.*”

Komentář:

Pastorační asistentku její práce s umírajícími pacienty naplňuje, neboť pacientům pomáhá lépe snášet jejich nemoci a bolesti. Svým druhým výrokem zdůrazňuje, že vnímá svůj život jako Boží dar. Její práce ji naplňuje a přináší klid i do osobního života, neboť její poslání je pomáhat bezmocným lidem. Zároveň si je vědoma, že její služba zachraňuje malé procento lidí, kteří umírají v bolestech. Dále jejími slovy: „*Ale bez mého nasazení a služby by ubyl kamínek ve velké mozaice, kde se lidé snaží o lásku a úctu k životu.*”

Pracovníci v sociálních službách, dle jejího výroku naplnilo samotné potvrzení její představy, jak to v hospici vypadá. Začátky hospice byly těžší, nebylo tolik pacientů, ale o to více si s nimi pracovníci pomáhajících profesí utvořili bližší vztah. Byli v bližším kontaktu i se samotnými rodinami. Pracovnice v sociálních službách je též velmi spokojená se svou prací, pociťuje, že do hospice patří. Setkala se s názory, že v takovém zařízení člověk může snadno vyhořet, ale ona sama si to nemyslí, její radost do práce i po 15 letech je tomu příkladem. Bez ohledu na to, co si myslí druzí lidé.

Zdravotní sestra vypověděla, že ji především naplňuje práce v kolektivu zaměstnanců v přímé péči v zařízení. Může se na ostatní pracovníky spolehnout při práci, jsou pečliví, je s nimi domluva a snaží se dávat do své práce ze sebe vše. Zmiňuje ve své odpovědi pevnou sociální síť, není myšleno virtuální, ale síť pracovníků v přímé péči, kteří se skvěle starají o pacienty a je na ně spoleh.

Lékař shrnuje, co je důležité si uvědomit. A při konfrontaci se smrtí si to uvědomuje více než dřív. Rád se vrací do hospice, chce být nápomocný pacientům a pomoci jim od bolesti.

4. 2. 3. 2. Změna postoje v osobním životě

Odpovědi informantů:

Sociální pracovnice: „*Jsem mnohem víc benevolentní ke svým dětem, než jsem byla dřív. (...) Myslím, že žiju mnohem víc život naplno než předtím. Za týden už tady být nemusím, nebo že se může během chvíle spoustu věcí změnit. Umím se radovat z maličností, úplně z obyčejných věcí, které jsem si dřív vůbec neuvědomila. Já se ráno probudím a děkuju za to, že jsem se probudila do nového dne.*”

Zdravotní sestra: „*Myslím, že nás tady ta dennodenní konfrontace s odchodem pacientů, teď už můžu říct lidem v našem věku, vede k tomu si uvědomit, co je důležité, co není, kvůli čemu se trápit a naopak.*”

Lékař: „*Jak obdivuji jejich blízké, kteří je na poslední cestě doprovázejí, jak jsou stateční, když sledují svoji milovanou bytost, jak postupně opouští tento svět, jak ji drží za ruku a děkují za vše, co pro rodinu, děti udělala, jak si mnozí nakonec vše špatné odpustí, jak si i děti často vyčítají, že se mělo více věcí vysvětlit a nečekat, až na tyto poslední chvíle. Z toho si můžeme vzít příklad do našich životů. Nečekat na poslední chvíli.*”

Komentář:

Sociální pracovnice vypověděla, že po zkušenosti v hospici je mírnější na své děti, potvrdila, že dřív by na ně byla mnohem přísnější. Nezlobí se kvůli maličkostem. Po zkušenosti s hospicem se člověku může změnit postoj k životu, jeho žebříček hodnot a celkové vnímání situací. Uvědomuje si, jak je život křehký, v jednu chvíli je člověk zdravý a v dalším momentě už tu pomalu nemusí být, tohle si sociální pracovnice vždy říká, když se jí třeba nechce jet za jejími rodiči, kteří bydlí daleko. Pracovnice ke konci shrnuje, že práce v hospici hodně proměňuje vztahy v rodině, má to vliv na celou rodinu. I její děti mají povědomí, co je hospic. Jejími slovy: „*Už od malička jsem svoje děti do hospice vodila, třeba na Mikuláše nebo tak. A myslím, že to do určité míry formuje jejich osobnost.*”

Zdravotní sestra vypověděla, že zkušenosti v hospici mají vliv na uvědomění si, co je důležité a co nikoliv. Zdraví má člověk jen jedno. A v hospici nejsou důležité povrchní věci, které jsou očima světa brány jako důležité. V hospici přichází na řadu především vztahy a pocity. Jejími slovy: „*Na tom se my můžeme učit, připravovat se obrazně na vlastní smrt, když to tady vidíme. Takže to vlastně nestojí, zato si ty vztahy kolem nás ničit, když pak jednou budu v situaci, jako ti naši nemocní, kteří potřebují odejít z tohoto života v klidu, důstojně, rozloučit se hezky s rodinou.*” Je vidět že pohlíží na svět novými očima, neboť při časté konfrontaci se smrtí si člověk začne vážit obyčejných věcí, které jsou pro nás samozřejmostí, a ve stáří v tváři tvář nemoci jsou obtížnější a kolikrát už je člověk nemůže vykonávat sám. Stejně jako sociální pracovnice i zdravotní sestra je ráda za každý den, kdy se probudí. V hospici si člověk uvědomuje, jak žil, komu ublížil a kdo ho má stále rád a navštěvuje ho.

Lékař se se svým výrokem soustřeďuje na rodiny pacientů, kteří pacienty doprovází. Lidé vzpomínají, jaké to bylo, čím vším si prošli za ty roky. Učí je to nečekat na poslední chvíle před smrtí. Nenechávat trápení a vyčítání na poslední chvíle života. Pacientovi vyčítání nijak nepomůže, ani nezlepší den, akorát mu může přitížit, neboť pacient se chce usmířit, aby odešel s klidem v duši. Lékař dost často na zpáteční cestě domů o pacientech přemýšlí, líbí se mu, jak jsou vděční za všechnu tu péči, co jim multidisciplinární tým nabízí.

Závěr

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část, která představuje vybrané části oblastí výzkumu a to: motivaci, smysl života a hospic, a část výzkumnou, jenž se soustřeďuje na pracovníky z přímé péče v Hospici sv. Jana N. Neumanna a jejich stanoviska k výzkumným okruhům. Cílem této práce bylo zjistit motivy, které vedly pracovníky v přímé péči k výběru zaměstnání v tomto zařízení. Cíl jsem splnila v mé praktické části práce, kdy na základě polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami jsem vypracovala souhrn motivů členů multidisciplinárního týmu.

Teoretická část práce představuje motivaci, smysl života a hospic. Nejprve jsem se zaměřila na motivaci, kdy jsem popsala pojmy s ní spojené, které se prolínaly do dalších kapitol. Vnitřní motivace byla klíčová pro zkoumání motivů v praktické části, neboť motiv je vnitřní pohnutka a vychází právě ze zmíněné motivace. Smysl života byl zpracován z obecného hlediska. Kapitola obsahuje hodnoty, postoje a cíle, neboť to jsou oblasti, které se objevují i ve výzkumné části práce. Poslední kapitola v teoretické části se nazývala hospic. Šlo o stručné představení hospice a hospicové péče, dále jsem se zaměřila přímo na Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích, na který jsem navázala podkapitolou o multidisciplinárním týmu, neboť výzkumná část byla provedena se členy pomáhajících profesí.

V praktické části první oblastí zkoumání byla motivace. Motivů se u pracovníků prolínaly, některé se i opakovaly. Osobnost pracovníků můžeme charakterizovat několika společnými motivy. První z motivů je víra. Zařízení, kde se ctí křesťanské hodnoty, kde je víře věnován čas i prostor nejen pro pacienty, ale i pro zaměstnance. Dalším motivem byla osobní zkušenost, která je spojena se schopností empatie, pracovníci dokáží pochopit pocity pacienta, který umírá, i jeho rodiny. Pracovníci ví, jak se rodina cítí, a dovedou ji pomoci zvládnout toto těžké období. Pracovníci pomáhají rodinám s doprovázením jejich nejbližších na poslední cestě. Motivů je samozřejmě více, nicméně vybrala jsem pro příklad tyto dva nejčtenější motivy pro výběr práce v hospici dle dotazovaných informantů. Druhou zkoumanou oblastí výzkumu byl smysl života, jak jej vnímají pracovníci z přímé péče v hospici. Člověk si v blízkosti smrti uvědomuje hodnotu života, neboť nikdo neví, co se během krátké doby může stát a že mnohdy není v našich silách vše ovlivnit. Vypožorovala jsem, že někteří oslovení informanti berou práci v hospici za své poslání. Vidí v té své vykonávané činnosti samotný smysl života. Smyslem života je pro mnohé pracovníky pomoc potřebným lidem, kteří nejsou soběstační a na běžné úkony

v životě již sami nestačí. Důležité je nejen tuto potřebu vidět, ale i umět ji správně uskutečnit. Smyslem je i láska a rozdávaní radosti. Poskytují pacientům i jejich blízkým nejen útěchu, ochranu, ale i třeba jen úsměv. Uvědomují si skutečnosti, že i několik vlídných slov pacienta potěší a zlepší mu náladu. Poslední oblastí výzkumu byly postoje v osobním životě po pracovní zkušenosti v hospici. Práce v hospici je náročná na psychiku každého pracovníka. Vždy se to určitým způsobem odrazí i v osobním životě. Lidem se v některých ohledech změnilo vnímání hodnot. V tomto prostředí si člověk začne uvědomovat, za co se v životě vyplatí bojovat a co za námahu pro změnu vůbec nestojí.

Seznam použitých zdrojů

Monografické publikace:

ADAIR, J. E. *Efektivní motivace*. Praha: Alfa Publishing, 2004. ISBN 80-868-5100-1.

ARMSTRONG, M. a TAYLOR, S. *Řízení lidských zdrojů: moderní pojetí a postupy: 13. vydání*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5258-7.

ASSLÄNDER, F. a GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-368-5.

BEDRNOVÁ, E. NOVÝ, I. a JAROŠOVÁ, E. *Manažerská psychologie a sociologie*. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-239-0.

ELICHOVÁ, M. *Sociální práce: aktuální otázky*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4.

FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není: autobiografie*. Brno: Cesta, 1997. ISBN 80-853-1966-7.

FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie. 5.* Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1994. ISBN 80-901-6014-X.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno: Cesta, 1996. ISBN 80-85319-50-0.

GRÜN, A. *Pracovat i žít: napětí mezi profesním a osobním životem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-719-5039-4.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika. 3., rozš. vyd.* Praha: Galén, 2002. ISBN 80-726-2132-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

HUNEŠ, R. a LUDAČKOV, E. *Hospic sv. Jana N. Neumanna o.p.s.: hospic - nevědní svět medicíny = Hospice of St. John N. Neumann charitable trust: hospice - unusual world of medicine*. Prachatice: [Hospic sv. Jana N. Neumanna], 2015.

ISBN 978-80-904587-6-5.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003.
ISBN 80-725-4329-6.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0179-0.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.

KUPKA, M. *Psychosociální aspekty paliativní péče*. Praha: Grada, 2014.
ISBN 978-80-247-4650-0.

LÄNGLE, A. *Smysluplně žít: aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002.
ISBN 80-729-5037-1.

MARKOVÁ, M. *Sestra a pacient v paliativní péči*. Praha: Grada, 2010.

ISBN 978-80-247-3171-1.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton, 2014.
ISBN 978-80-7387-830-6.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997.

ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 80-200-0628-1.

PLEVOVÁ, I. *Management v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2012.
ISBN 978-80-247-3871-0.

PLEVOVÁ, I. *Ošetrovatelství II*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3558-0.

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004.

ISBN 978-80-200-1499-3.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha: Grada, 2010.
ISBN 9788024711744.

SMÉKAL, Vladimír. Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání. 1. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-81-1.

STUDENT, J. Ch., MÜHLUM A. a STUDENT, U. *Sociální práce v hospici a paliativní péče*. Jinočany, 2006. ISBN 80-7319-059-1.

SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*. 7., dopl. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-580-1.

SVATOŠOVÁ, M. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4107-9.

ŠTIKAR, J. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.

VORLÍČEK, J., ADAM, Z., POSPÍŠILOVÁ, Y. a kol. *Paliativní medicína*. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0279-7.

VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

Jiné zdroje:

Asociace poskytovatelů sociálních služeb [online] *Etický kodex sociálního pracovníka České republiky* [cit. 2020-03-17]. Dostupné na WWW:

http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etický%20kodex_Profesní%20svaz_verII.pdf?fbclid=IwAR1rBf0E_UaZvCbFedPcHnmci0A9LP_XGtAmV4oNUP1AxXAbfwFqbGTRkdM>.

Hospicpt [online]. *Co je hospic?* [cit. 2020-03-15]. Dostupné na WWW:

<https://www.hospicpt.cz>.

Ochránce [online] *Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 „O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelně nemocných a umírajících* [cit. 2020-03-18] Dostupné na WWW:

<https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/zdravotnictvi/Charta_prav_umirajicich_1999.pdf>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 15.3.2020. Dostupné na WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast9>>.

Abstrakt

PUDIVÍTROVÁ, T. Motivace pracovníků pomáhajících profesí k práci v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. České Budějovice 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Monika Vachová.

Klíčová slova: motivace, motiv, hospic, hospicová péče, sociální pracovník, multidisciplinární tým

Bakalářská práce se zabývá motivací pracovníků pomáhajících profesí, zastoupených v hospici, k vykonávané práci. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola popisuje motivaci a motivy. Druhá kapitola popisuje smysl života spolu s hodnotami, postoji a cíli. Třetí kapitola se zaměřuje na hospic a multidisciplinární tým.

V praktické části se nachází jedna kapitola, která představuje výzkum. Ve čtvrté kapitole, a zároveň poslední, se snažím interpretovat informace, které jsem získala prostřednictvím strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami s jednotlivými členy multidisciplinárního týmu. Soustředí se na motivy, které vedly pracovníky v přímé péči k výběru práce v hospici. Dále zkoumám pohledy pracovníků na smysl života a případné změny postojů v osobním životě po zkušenosti práce v hospicovém zařízení.

Abstract

Motivation of workers in helping professions to work in Hospice of St. John N. Neumann in Prachaticce

Key words: motivation, motive, hospice, hospice care, social worker, multidisciplinary team

The bachelor thesis deals with the motivation of workers of helping professions, represented in the hospice, to perform the work. The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter describes motivation and motives. The second chapter describes the meaning of life, along with values, attitudes and goals. Third chapter focuses on the hospice and the multidisciplinary team.

In the practical part there is one chapter that represents research. In the fourth chapter, the last chapter, I try to interpret the information that I have obtained through semi structured interviews with open questions with individual members of the multidisciplinary team. I focus on the motives that led direct care workers to choose hospice work. I also examine the views of workers on the meaning of life and possible changes in attitudes in personal life after the experience of working in a hospice facility.